

HEREDITAS rerum Croaticarum ad honorem MIRKO VALENTIĆ, / priredili Alexander Buczynski, Milan Kruhek, Stjepan Matković. - Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2003., str. 424.

"Knjiga koja se nalazi pred Vama posvećena je našem dragom prijatelju, kolegi i mentoru dr. Mirku Valentiću. Mirko je nedavno proslavio svoj sedamdeseti rođendan, a 31. prosinca 2002. godine završio mu je dugogodišnji mandat ravnatelja Hrvatskog instituta za povijest. Naša želja bila je da se na poseban način zahvalimo čovjeku koji nam je osobito tijekom prošlog desetljeća tako često i nesebično pružao ruku potpore kad bi prelazili različite "rubikone" našeg životnog puta, uvodne su riječi urednika koji su s puno strpljenja, ljubavi i poštovanja priredili zbornik ovom istaknutom hrvatskom povjesničaru.

Dr. Mirko Valentić rođen je 19. 9. 1932. godine u Ivanjskoj, općina Banja Luka. Nakon diplomiranja na povijesnoj grupi na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, (1961.), radio je kao profesor povijesti u Školi za odgojiteljice u Zagrebu, zatim kao kustos u Povijesnom muzeju Hrvatske. Godine 1971. zasnovao je radni odnos u Institutu za historiju radničkog pokreta (današnji Hrvatski institut za povijest), a 1975. izabran je u zvanje asistenta. Od 1978. godine, kada je stekao zvanje doktora znanosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu temom *Vojna krajinica i pitanje njenog sjedinjenja s Hrvatskom 1861. - 1881.*, prošao je kroz zvanja od znanstvenog suradnika (1979.), višeg znanstvenog suradnika (1981.) do znanstvenog savjetnika (1986.), a 1991. godine imenovan je ravnateljem Instituta za suvremenu povijest (od 1989. novo ime za Institut za historiju radničkog pokreta). Od 1993. godine predavač je na Hrvatskim studijama Sveučilišta u Zagrebu i predsjednik Stručnog vijeća Hrvatskih studija do 1998. godine. Osim toga, predsjednik je Matičnog povjerenstva Sveučilišta u Zagrebu za izbore u znanstvena zvanja - polje povijesnih znanosti i zamjenik predsjednika Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti. Od 1992. predsjednik je Zavičajnog kluba Banja Luka, što govori o njegovoj stalnoj vezi sa zavičajem i zemljom u kojoj se rodio i u kojoj ima puno prijatelja i kolega. Njegov odlazak u Montreal na Svjetski kongres povjesničara 1995. godine, bila je i godina prijema Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti u Međunarodni odbor za povijesne znanosti (CISH). Od 1996. voditelj je Odsjeka za povijest na Hrvatskim studijama, stalni je predavač na Diplomati-

skoj akademiji Ministarstva vanjskih poslova, u godini kada je Institut za suvremenu povijest preimenovan u Hrvatski institut za povijest. Tijekom 1998. i 1999. godine sanirani su građevinski radovi na zgradi u Opatičkoj 10, kao i restauratorski radovi u umjetničkim dvoranama Instituta, na čemu su mu zahvalni suradnici, jer sami kažu "Obnovom palače Instituta osigurao nam je "radni dom" u povijesnom ambijentu bez premca." Značajan doprinos imao je u Organizacijskom i Znanstvenom odboru pripreme i održavanja Prvog kongresa hrvatskih povjesničara (9.-11. prosinca 1999.). Dr. Mirko Valentić je znanstvenik uvijek zainteresiran za stručnu i prijateljsku suradnju sa drugim institucijama, pa tako potpisuje 2001. bilateralni sporazum s Institutom za povijest Sveučilišta u Varšavi, a 2002. sporazum o znanstvenoj suradnji s Institutom za istoriju u Sarajevu. Sukladno nastojanjima povezivanja povjesničara bio je organizator međudržavnog znanstvenog skupa *Hrvatsko-mađarski odnosi 1102.-1918.* Svakako, ovo su samo najvažniji datumi u izuzetno bogatom životopisu dr. Valentića.

Govoriti o znanstveniku znači staviti naglasak na njegovu bibliografiju. Kada je u pitanju dr. Valentić, tada je izuzetno bogat popis njegovih bibliografskih jedinica. Napisao je pet knjiga, a to su: *Kameni spomenici Hrvatske XIII.-XIX. stoljeće*, Zagreb 1969., *Gradišćanski Hrvati od XVI. stoljeća do danas*, Zagreb 1970., *Die Burgenländischen Kroaten*, Eisenstadt 1972., *Vojna krajina i pitanje njezina sjedinjenja s Hrvatskom 1849.-1881.*, Zagreb 1981. i *Vojna krajina u Hrvatskoj* (u suautorstvu s Fedorom Moačaninom), Zagreb 1981. Veliki je broj studija, rasprava i članaka, od kojih je za ovu prigodu za zbornik izabrano 58, a odnose na razna pitanja iz povijesti 19. stoljeća, u najvećem broju objavljeni u sljedećim časopisima: *Historijski pregled*, *Senjski zbornik*, *Časopis za suvremenu povijest*, *Historijski zbornik*, *Nastava povijesti* i u brojnim publikacijama sa znanstvenih skupova. Svoje organizacijske sposobnosti i znanstveni doprinos dao je uređujući izdanja brojnih biblioteka i posebnih edicija.

Urednici su uvrstili u zbornik i nekoliko pisama nekih od brojnih Valentićevih suradnika i prijatelja, te intervju s njim. Sva objavljena pisma su topla i srdačna, u kojim se, između ostalog, kaže: "Može se pretpostaviti da će ulazak u osmo desetljeće i umirovljenje za akademika Valentića značiti prijelaz u razdoblje kad se čovjek oslobođen pritiska "mora" tek počinje disati punim plućima, buditi zasute potencijale i razvijati kreativnost do pune mjere. To želim slavljeniku, izražavajući mu iskrenu zahvalu zato što sam imala uživati njegov interes i njegovu podršku za vlastiti rad" (Anna Maria Gruenfelder, s. XXI). Iz opširnog vrlo zanimljivog intervjua sa Mirkom Valentićem čitatelj može saznati puno toga o njemu i ljudima s kojima je surađivao, a možda je potrebno ovdje izdvojiti samo jednu njegovu osobinu podržavanja mladih ljudi koji se mogu ilustrirati sa slijedeća dva ulomka: "I opet ću pono-

viti svoju staru priču koju sam toliko puta stavljao na dušu našim mladim znanstvenicima, na našim toliko puta ponovljenim i meni nezaboravnim sastancima "petkom u 12 sati u Zlatnoj dvorani". Dakle, još jednom. Komotni smo i uz to skloni da sažaljevamo sebe i krivimo druge umjesto da zasučemo rukave. Moramo našu historiografiju izgrađivati tako da bude nezaobilazna i da je drugi ne mogu zanemarivati" (str. XLIII) i "Ministarstvo znanosti napravilo je sve da spasimo naše mlade znanstvenike, stvarajući sustav "znanstveni novaci". Bilo bi tragično za hrvatsku državu da ovaj sustav nestane i da nam najbolji mladi ljudi odlaze u svijet. Znanstveni novaci našeg Instituta često su "vani" na istraživanjima, studijskim boravcima, stipendijama i znanstvenim skupovima. Tu im ravnatelji i dekani na fakultetima moraju pomoći. To su naše dugoročne investicije u znanost i visoko obrazovanje" (str. XLIV). Svakako, asocijacija prikazivača poslije ovih riječi je da bi bilo dobro da odgovorni za podmladak i u Bosni i Hercegovini čuju dr. Valentića.

Najveći dio zbornika (422 stranice) se odnosi na 50 znanstvenih članaka koji su napisani u čast dr. Valentiću. Poredani su prema kronološkom principu, od vremena Srednjeg vijeka do suvremenog doba, a smatrajući ih vrlo interesantnim i kvalitetnim jer su, uglavnom, izvorni znanstveni članci, bilo bi dobro barem ih informativno nabrojati. Prvi rad nosi neuobičajan naslov, ali vrlo efektan, *Tko se boji Beatrice Aragonske?*, u kojem **Tamara Tvrtković** vrlo zanimljivo uspostavlja odnos između stvarne, povijesne osobe i literarnog lika Beatrice Aragonske ili Napuljske (1457.-1508.), kćeri napuljskog kralja Ferdinanda I. i žene Matijaša Korvina, koja je svojim dolaskom na prijestolje i svojim nastupom uzdrmala duhove i u pozitivnom i u negativnom smislu, jer i dvorski povjesničar i dubrovački svećenik govore vrlo slično o njoj samo polazeći s potpuno različitih strana imajući u vidu njen jak duh, inteligenciju, obrazovanje i ljepotu. O nekim aspektima diplomatske tradicije u zapisima splitske crkvene provenijencije piše **Mirjana Matijević Sokol**. Autorica komparativnom analizom razmatra *Supetarski kartular* definirajući ga kao specifičnu vrstu memorijalnog zapisa (*liber traditionum*) koja se može svrstati u žanr *gesta abbatum* i *Salonitansku povijest* splitskog Tome Arhiđakona iz XIII. st., kojeg po žanru svrstava u *gesta episcoporum*, zaključujući da te dvije dominantne, ali po svojim karakteristikama specifične književne vrste vezane uz crkvene institucije su zaživjele i utrle put latinističkoj historiografiji i općenito literaturi kojom će hrvatska književnost obilovati do najnovijih vremena. **Franjo Šanjek** piše o usponu, djelovanju i nestanku bosansko-humskih krstjana Crkve bosanske, tj. o temi uvijek i nanovo interesantnoj ne samo stručnoj, nego i široj čitateljskoj publici. O nimalo manje kontroverznoj i osjetljivoj temi u historiografiji piše **Ante Škegro** u članku o vlaškom ratničko-stočarskom pučanstvu dospelom u Uskoplje i njihovoj funkciji na liniji sukoba između Osmanskog Carstva i Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva. Članak "*Ut matrimo-*

nium libere et licite contrahere possint" - *Papal 14th and 15th century matrimonial dispensations*, autorice **Jadranke Neralić**, se bavi problematikom crkvenog dopuštenja za sklapanje braka (dispensationes), koje je izdavala papinska Kancelarija, a istraživanje je obavila na najpoznatijim serijama registara papinskih pisama Tajnog vatikanskog arhiva za razdoblje od početka 14. do kraja 15. stoljeća. Na problematiku Srednjeg vijeka odnosi se članak koji je napisala za ovu priliku **Irena Benyovsky** o političkim sukobima između plemićkih rodova u srednjovjekovnom Trogiru i njihovom utjecaju na promjene posjedovnih odnosa u gradu. O srednjovjekovnom Dubrovniku piše **Zrinka Pešorda** kroz sliku vladara u gradu, njegovom stvarnom doživljaju kroz kraljevsku ulogu zaštitnika u vrijeme najvećeg dubrovačkog uspona što od kralja Sigismunda Luksemburškog (1387.-1437.) stvara najdražeg kralja kojeg je grad pod Srđem ikada priznavao, jer je to zapravo bilo "zlatno" doba Dubrovnika. O kasno-srednjovjekovnom Dubrovniku na sasvim drugačiji način piše **Gordan Ravančić** razmatrajući neke aspekte izvanbračne ljubavi i ženske posluge u svakodnevnom životu vlasteoskih obitelji, realnost života u takvom društvu sa svojevrsnim dvostrukim moralom i njegovim posljedicama. Na prostorima srednjovjekovnog Dubrovnika u svojim istraživanjima tragaju i autori sljedećeg članka **Niko Kapetanić** i **Nenad Vekarić**, koji pišu o podrijetlu starosjedilačkog konavoskog roda Balda Bogišića iz sela Dubrave.

Nakon tema iz srednjovjekovne povijesti, **Andrej Čebotarev** nas uvodi u problematiku perioda osmanske vladavine osvrćući se na položaj robova u Otomanskom Carstvu upozoravajući na značajnu ulogu martoloza (pomoćnog roda turske vojske) u trgovini robljem od 15. do 18. stoljeća. **Nenad Močanin** piše o Turskoj vojnoj krajini u hrvatskim zemljama kao uvodu za 16. i 17. stoljeće koja se, prema autoru, može promatrati manje kao teritorij, a više kao društvo. Osmansko Carstvo uvjetovalo je velika migraciona kretanja, a iseljavanje Hrvata zbog turskih osvajanja tijekom 16. stoljeća istraživao je **Milan Kruhek** kroz povijest Katoličke crkve u Gradišćanskim Hrvata od njihova naseljavanja do kraja 18. stoljeća. Poštujući rezultate istraživanja dr. Valentića na ovu temu, autor ovog članka navodi zaključak iz Valentićevog rada "*500 ljet hrvatske dijaspe u austrijsko-ugarsko-slovakom pograničnom području*", u zborniku radova *Symposion croaticon*, Beč-Wien 1974., 30. Autor **Pavao Knezović** u sljedećem članku pod naslovom *Knjižica od Turak u Perušiću* govori o stanovništvu koje je ostalo nakon oslobođenja od Osmanlija i nakon toga prelazilo s islama na rimokatoličku vjeru, a u prilogu su dati prijepisi popisa krštenih od 16. kolovoza do 9. rujna 1689. u Perušiću. Autor **Zlatko Kudelić** na temelju sačuvanih vrela opisuje vjerske i crkvene prilike u Vojnoj krajini, te odnos bečkog dvora prema pitanju crkvene unije pravoslavnih krajišnika u svjetlu nastojanja zagrebačkog biskupa Benedikta Vinkovića da imenuje naslovnog smederevskog bi-

skupa Rafaela Levakovića za biskupa grkokatoličke Marčanske biskupije. Rasprava **Lovorke Čoralić** koja se odnosi na prilog životopisu šibenskog biskupa Ivana Dominika Calegarija (1676.-1722.) je još jedan prilog povijesti Crkve. **Arnold Suppan** analizira posljedice Karlovačkog mira za Hrvate u raznim aspektima, a kada je umjetnost u pitanju zaključuje da "Barokni katolicizam habsburških zemalja bio je sasvim specifičan u odnosu na ostalu Europu i ostavio je svoj trajni trag i u hrvatskom kulturnom pejzažu" (s. 136). Iz ekonomske povijesti interesantan je rad **Milana Vrbanusa** koji je na temelju velike desetine u osječkom okrugu pokušao utvrditi kretanje uroda žitarica od 1707. do 1711. godine. **Robert Skenderović** promatra međusobnu povezanost demografskog razvoja i ukupnog društvenog i gospodarskog razvoja Slavonije u 18. stoljeću, a **Ivica Golec** istražuje socijalnu i vjersku strukturu petrinjskog stanovništva u vrijeme kada je taj grad imao položaj komuniteta, odnosno povlaštenog krajiškog grada, od 1777. do 1871. godine. Na vrlo interesantan način **Damir Matanović** opisuje svakodnevicu kroz jednu novu dimenziju odnosa stanovništva Habsburške Monarhije i Osmanskog Carstva u smislu nelegalne komunikacije stanovništva istraživano na malom graničnom odsjeku Brodske pukovnije i Gradačačke kapetanije na kraju 18. i početkom 19. stoljeća.

Ivan Martinčić u svom radu pridodaje istražene i analizirane tri arhivalijske crtice za životopis Bogoslava Šuleka koje dokumentiraju leksikografsku pretpovijest u leksikografskoj sastavnici životopisa ponajvećeg hrvatskog poslijeporodnog leksikografa. O zagrebačkim listovima liberalne orijentacije, (*Saborske novine*, *Slavenski jug*, *Südslawische Zeitung* i *Jugoslavenske novine*), piše **Vlasta Švoger** u kojima prikazuje neke od temeljnih političkih pojmova vezanih za djelovanje države, kao što je ustavna monarhija, parlament, pitanje odgovorne vlade i revizije ustava tijekom revolucije 1848.-1849. godine. Na sredinu 19. stoljeća odnosi se članak u kojem je **Antoni Cetnarowicz** sustavno istražio pisanje galicijskog tiska o kretanjima narodnog preporoda u Dalmaciji, a napose je protumačio zanimanje tiska za političko-stranačka kretanja u Dalmaciji i zbivanja u pokrajinskom Saboru. Pod vrlo interesantnim naslovom *Ante Starčević - liberarni zagovornik građanske države* **Sabrina P. Ramet** interpretira ideologiju Ante Starčevića, odbacujući ocjene da je Starčević bio zagovornik etničkog nacionalizma i pruža argumente u prilog teze da je Starčević bio liberarni zagovornik građanske države. Zasiurno, ovaj članak će pobuditi interes među znanstvenicima jer ne postoji jedinstvena ocjena o toj kompleksnoj osobi. Vrlo značajno razdoblje banovanja Ivana Mažuranića (1873.-1880.) istražuje **Dalibor Čepulo**, koje ocjenjuje kao kulminaciju procesa izgradnje modernog hrvatskog državno-pravnog sustava u 19. stoljeću i ključnom prekretnicom u razvoju od staleškog prema modernom hrvatskom identitetu. Autor ocjenjuje da je Mažuranićeva povijesna veličina u tome što je u kratkom i povoljnom trenu učinio zaokret

za kojeg kasnije, možda, više i ne bi bilo prilike. Iz bosanskohercegovačke povijesti **Husnija Kamberović** na temelju dosad neistražene arhivske građe i literature prikazuje stanje bosanskohercegovačkog društva na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, s posebnim osvrtom na muslimansku begovsku zemljoposjedničku elitu u vrlo zanimljivim odnosima obiteljskih, zemljoposjedničkih i političkih utjecaja. **Ljubomir Antić** daje vrlo važan prilog istraživanju društvenog okupljanja hrvatskoga iseljenništva u 19. stoljeću na temelju otkrića *Pravilnika Društva "Slovinska sloga"*, utemeljenog u Asuncionu u Paragvaju 4. 10. 1889. godine, historiografski vrijednog dokumenta u rasvjetljavanju najranijeg razdoblja društvenog okupljanja hrvatskog iseljenništva. O iseljavanju iz Hrvatske u Sjevernu Ameriku u vremenu od 1890. do 1914. godine piše **Snježana Ružić** kroz sliku organiziranja prijevoza putnika, djelovanja parobrodarskih društava, putničkih agencija i agenata, ali i tajnih agenata različitih prijevoznih društava koji su organizirali ilegalno iseljavanje.

Pod naslovom *Izazov povijesti: sto godina programatskog članka o uništenju hrvatskog naroda*, **Mato Artuković** analizira članak "Srbi i Hrvati" koji je javno proklamirao program rješenja hrvatsko-srpskih odnosa u 20. stoljeću, a nakon objavljivanja, kolovoza 1902., u zagrebačkom listu "Srbobran", glasilo Srpske samostalne stranke u Hrvatskoj, izazvao je burne demonstracije. Autor je, također, povezo kraj 20. stoljeća sa njegovim početkom u kontekstu velikosrpskih projekata. Nakon analiziranja uloge Nikole Stojanovića u političkom životu s početka 20. stoljeća, **Ivo Perić** se osvrnuo na 61 objavljeni članak Stjepana Radića u riječkom "Novom listu" (1901.-1904.), uz naznaku da je ovaj iznimno plodan politički pisac surađivao u mnogim listovima. Stjepan Radić zaokuplja pozornost i sljedećeg autora **Mire Kolar-Dimitrijević** koja piše kako su Stjepan i Antun Radić pokrenuli stranačku tiskaru (1906.-1914.), u kojoj su tiskali izdanja za promoviranje koncepcije tzv. seljačke ideologije i Hrvatske pučke seljačke stranke. Osobito interesantan rad je **Stjepana Matkovića**, a govori o prijedlogu Frana Milobara, sveučilišnog profesora i pravaškog političara, koji u nacrtu reforme unutarnjeg uređenja Austro-Ugarske na početku 20. stoljeća pretpostavlja postupnu preobrazbu Monarhije iz dualističke u trijalističku državu, a zatim u federalističku zajednicu. **Andrej Rahten** piše o dr. Janku Brejcu (1869.-1934.), vodećem političaru Katoličke narodne stranke u Vojvodini Kranjskoj, koji se zalagao za demokratizaciju javnog života i za uspostavljanje političkog savezništva s hrvatskim pravašima, te ga ocjenjuje kao jednog od najznačajnijih slovenskih političara na prijelazu iz austrougarskog u jugoslavenski državni okvir. Pitanja iz istog povijesnog razdoblja istražuje i **Bosiljka Janjatović** na osnovi tri optužnice tijekom suđenja opozicionarima tijekom 1920. i 1921. godine u Zagrebu podignute protiv političara koji su se suprotstavili unitarističkom i centralističkom načinu organiziranja nove države - Kraljevstva SHS. Autorica na kraju za-

ključuje da su i ova suđenja pokazala, kao i sudski proces Stjepanu Radiću, da optužnice vladajućih struktura protiv opozicijskih političara za neposlušne imaju i vrlo oštre kazne. Sa tema iz političke povijesti u svijet bankarstva vodi nas **Zdravka Jelaska Marijan** člankom *Osnivačka skupština Pučke trgovinske banke u Splitu 1920. godine: prilog poznavanju bankarstva u Dalmaciji*. U zborniku slijedi članak važan za bosanskohercegovačku povijest, a za to je zaslužan **Zlatko Matijević** koji je rekonstruirao djelovanje hrvatskih političkih stranaka u Bosni i Hercegovini od okončanja ožujjskih parlamentarnih izbora (1923.) do uvođenja šestosiječanjske diktature (1929.), s posebnom naznakom na izborne rezultate pojedinih stranaka na državnoj i lokalnoj razini. U međuratni povijesni okvir (1937.-1941.) **Suzana Leček** postavlja interes svojih istraživanja o Seljačkoj slozi, kulturno-prosvjetnoj organizaciji Hrvatske seljačke stranke, koja je imala cilj smanjiti broj nepismenih, naročito među ženama, što se smatralo glavnom preprekom uključivanja većeg broja seljaštva u politički život. Autorica piše o razgranatoj mreži ogranaka uključivanjem političkih organizacija HSS-a, Napretka, Kluba ABC i drugih društava u svoju djelatnost.

U tragično razdoblje Drugog svjetskog rata uvodi nas **Mario Jareb** člankom o službenim koncepcijama ustaško-domobranskog pokreta o opsegu i granicama buduće nezavisne hrvatske države, a osvruo se i na drugačije poglede koji su postojali kod nekih pristaša pokreta. I u ovom tekstu mogu se naći važni podaci o Bosni i Hercegovini. Sljedeći članak dotiče se hrvatsko-bugarskih odnosa tijekom Drugog svjetskog rata što u hrvatskoj povijesti nije bio predmet istraživanja, pa nam **Nada Kisić Kolanović** pregledno iznosi politiku bugarskog dvora prema NDH 1941.-1944., čime nam otkriva regionalnu osebnost europskog jugoistoka i omogućuje nam svestraniji uvid u povijesnu zbilju Drugoga svjetskog rata na tom području, a osim toga odgovara i na neka pitanja zašto su zemlje poput Bugarske, Mađarske, Rumunjske i NDH prionule uz sile Osovine. Na sasvim novi način **Davor Marijan** raspravlja o Majskom savjetovanju CK KPJ (svibanj 1941.), karakterizirajući ga "kao kamen temeljac u zidu obmana". Autor je iznio mišljenje da Majsko savjetovanje, kako je prikazivano u povijesti do sada, nije uopće održano, već se radilo o konzultacijama sekretara CK KPJ-Tita s najbližim suradnicima i da je cijeli događaj konstrukcija s kojom je Komunistička partija Jugoslavije uljepšavala svoju prošlost.

Ne manje burno razdoblje slijedilo je nakon 1945. godine, koje kao i ono ratno tek čeka istraživače. Među već renomiranim je **Jere Jareb** koji ovom prigodom daje informativni pregled građe o odmetnicima, protukomunistima poslije Drugog svjetskog rata. Građa je nastala kao rezultat rada bivše Službe državne sigurnosti SR Hrvatske prije 1990., a djelomično ju je MUP RH predao Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu i učinio dostupnom istraživačima nakon 1992. godine. Članak Jere Jareba može se shvatiti kao posljedica političkih zbivanja o kojima piše **Zdenko Radelić** u

članku pod naslovom *Oporba u Hrvatskoj 1945.-1950.*, o vremenu koje je obilježila KPJ u svojoj neupitnoj i neograničenoj vlasti. S obzirom na žestoku represiju i pobjednički zanos nijedna druga stranka ili pokret nisu se uspjeli obnoviti ili sastaviti drugačiji politički program, a kamoli djelovati sustavno i dugoročno. U okviru političkih prilika koje nisu dopuštale različitost mišljenja i djelovanja, **Vera Katz** prikazuje djelovanje HKD "Napredak" 1945.-1949., s osvrtom na tiho gašenje nametanjem narodnofrontovskih načela u brojnim podružnicama praksom uvlačenja partijskih kadrova kroz cijelu organizaciju.

Uvijek je interesantno čitati o zaslužnim ljudima, upoznati se sa njihovim životom i shvaćanjima. Tako nam je u ovom zborniku **Božena Vranješ-Šoljan** približila Ignaca Horvata, svećenika, književnika i novinara, jednog od najistaknutijih i društveno najangažiranijih intelektualaca među gradišćanskim Hrvatima, te njegovim naporima za uspostavljanje čvrstih veza s matičnom domovinom. O događajima za koje su spisi postali dostupni javnosti u listopadu 2002. godine piše **Berislav Jandrić** na temu o progonu rukovodstva Matice hrvatske nakon sloma Hrvatskog proljeća. Autor na temelju tek dostupne arhivske građe govori o razlozima privođenja na informativne razgovore, praćenje, pretrese, maltretiranja, progone, represije komunističkog režima u Hrvatskoj najutjecajnijih osoba rukovodstva Matice hrvatske.

Listajući stranice zbornika prelistavamo i događaje zabilježene, istražene i one manje istražene, pa i one koji čekaju nova objektivnija tumačenja, ali nažalost dolazimo i do tragičnih događaja s kraja 20. stoljeća. Gledanja na te događaje su različita, a o jednom vrlo važnom segmentu započinjanja rata piše **Jure Krišto**, analizirajući držanje visoke crkvene hijerarhije Srpske pravoslavne crkve na područjima bivše Jugoslavije i njenog udjela u odgovornosti za rat. Ova nedavna prošlost ili prošlost koja je još u nama i nismo svjesni koliko je još živimo uz nastojanja za uspostavljanjem dobrosusjedskih odnosa raznim bilateralnim ili jugoistočnoeuropskim dogovorima čekat će zasigurno neke nove generacije koje će moći o tome neopterećeno pisati.

Hrvatsku historiografiju, prema riječima dr. Valentića "*moramo ... izgrađivati tako da bude nezaobilazna i da je drugi ne mogu zanemarivati*", a koliko su teme iz hrvatske povijesti zastupljene u njemačkim povijesnim časopisima nakon 1991. godine u kratkim crtama pokazuje **Katrin Boeckh**, naglašavajući da su povijesne teme bile zastupljene u njemačkoj historiografiji i prije stjecanja hrvatske državne nezavisnosti, ali da su promjene nakon 1991. vidljivije u politologiji, nego u historiografiji. S velikim zadovoljstvom dr. Valentiću svoje radove su posvetili **Zef Mirdita**, *Albanska historiografija o Vlasima*; **Miroslav Bertoša**, *Huizingin san i europska mora tridesetih godina XX. stoljeća: vizije znamenitoga nizozemskog povjesničara o europskoj moralnoj i intelektualnoj krizi u hrvatskom prijevodu iz godine 1944.*

i **Alexandar Buczynski**, *Nizozemski ustanak i nastanak Republike Sedam Ujedinjenih Pokrajina*

Opširnijim prikazom zbornika u *Prilozima* Instituta za istoriju u Sarajevu želimo se pridružiti čestitkama za sedamdeseti rođendan sa željom da suradnja između naša dva instituta i dalje traje i to još intenzivnije ne zaboravljajući dva prijatelja i kolege dr. Mirka Valentića i dr. Ibrahima Karabegovića koji su je otvorena srca započeli, a na mladima je da je nastave, što zasigurno već ostvaruju dr. Milan Kruhek i dr. Husnija Kamberović, aktualni direktori instituta.

Slijedeći Valentićeve riječi koje su vodilje uvijek prema naprijed, urednici dr. Alexander Buczynski, dr. Milan Kruhek i dr. Stjepan Matković, za čiji se uređivački posao mogu izreći samo pohvale, najavljuju sljedeće: “*No, željeli smo ići još jedan korak dalje. Knjiga **Hereditas rerum croaticarum** namjerno nosi broj 1. Pred Vama je, naime, prvi svezak iz nove serije koju je pokrenuo Hrvatski institut za povijest i u kojoj će svake godine na engleskom, njemačkom ili francuskom biti objavljeni radovi s temama iz hrvatske povijesti. Uvjereni smo da je pokretanje nove serije **Hereditas** najprikladniji način da se našem prijatelju zahvalimo za sve što je za nas učinio i da mu zaželimo brojne stvaralačke godine uz što više ostvarenih rokova*”.

Vera Katz